

ARCHEOLOGIE • BOUWHISTORIE

ARCHEOLOGIENOTA: VERSLAG VAN RESULTATEN

ANTWERPEN, SCHELDELAAN

A. DEVROE
DECEMBER 2019

COLOFON

Project

Archeologienota – Antwerpen, Scheldelaan

Opdrachtgever

Vopak Chemical Terminals Belgium N.V. – Terminal ACS
Scheldelaan 410
2040 Antwerpen

Opdrachtnemer

Annika Devroe Archeologie & Bouwhistorie bvba
Lemmensstraat 34
2800 Mechelen
0472/59.31.41
annika.devroe@gmail.com
BE 0680.617.128

Erkende archeoloog: Annika Devroe, OE/ERK/Archeoloog/2015/00085

© 2019 Annika Devroe Archeologie & Bouwhistorie bvba

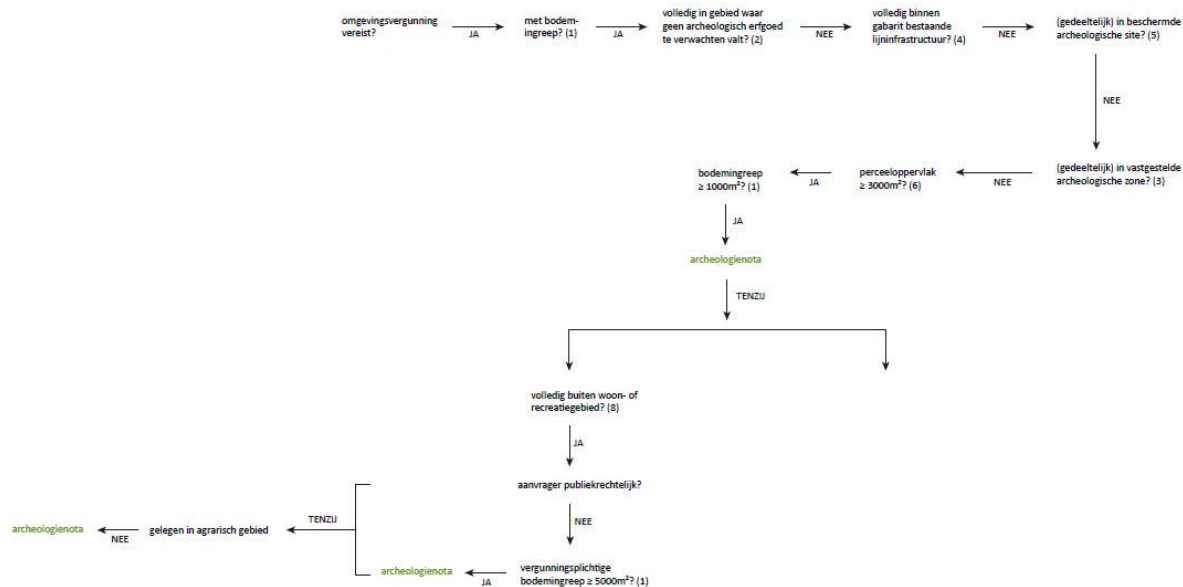
Annika Devroe Archeologie & Bouwhistorie bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen. Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd of aangepast worden, opgeslagen worden in een geautomatiseerd gegevensbestand, en/of openbaar gemaakt worden in enige vorm of wijze ook, elektronisch, mechanisch, door fotokopie of enige andere wijze, zonder voorafgaandelijk toestemming van de opdrachtgever.

INHOUD

Inhoud	2
1. Inleiding	3
2. Bureauonderzoek	4
2.1. Beschrijvend gedeelte	4
2.1.1. Administratieve gegevens	4
2.1.2. Onderzoeksopdracht	5
2.1.3. Werkwijze en strategie	6
2.1.4. Geplande werken	6
2.2. Assessmentrapport	10
2.2.1. Landschappelijke ligging	10
2.2.2. Historische beschrijving	12
2.2.3. Synthese: datering en interpretatie van het onderzochte gebied	14
2.2.4. Afweging noodzaak verder onderzoek	14
2.3. Samenvatting	15
3. Bibliografie	16
3.1. Literatuur	16
3.2. Websites	16
4. Figurenlijst	17

1. INLEIDING

De archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van de aanvraag van een stedenbouwkundige vergunning waarbij de voorwaarden voldoen aan art. 5.4.1. van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013.

Figuur 1: Beslissingsboom in functie van huidig project. © Devroe bvba 2019

2. BUREAUONDERZOEK

2.1. BESCHRIJVEND GEDEELTE

2.1.1. ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

Projectcode: 2019I17

Locatie: Provincie Antwerpen, Antwerpen, Scheldelaan

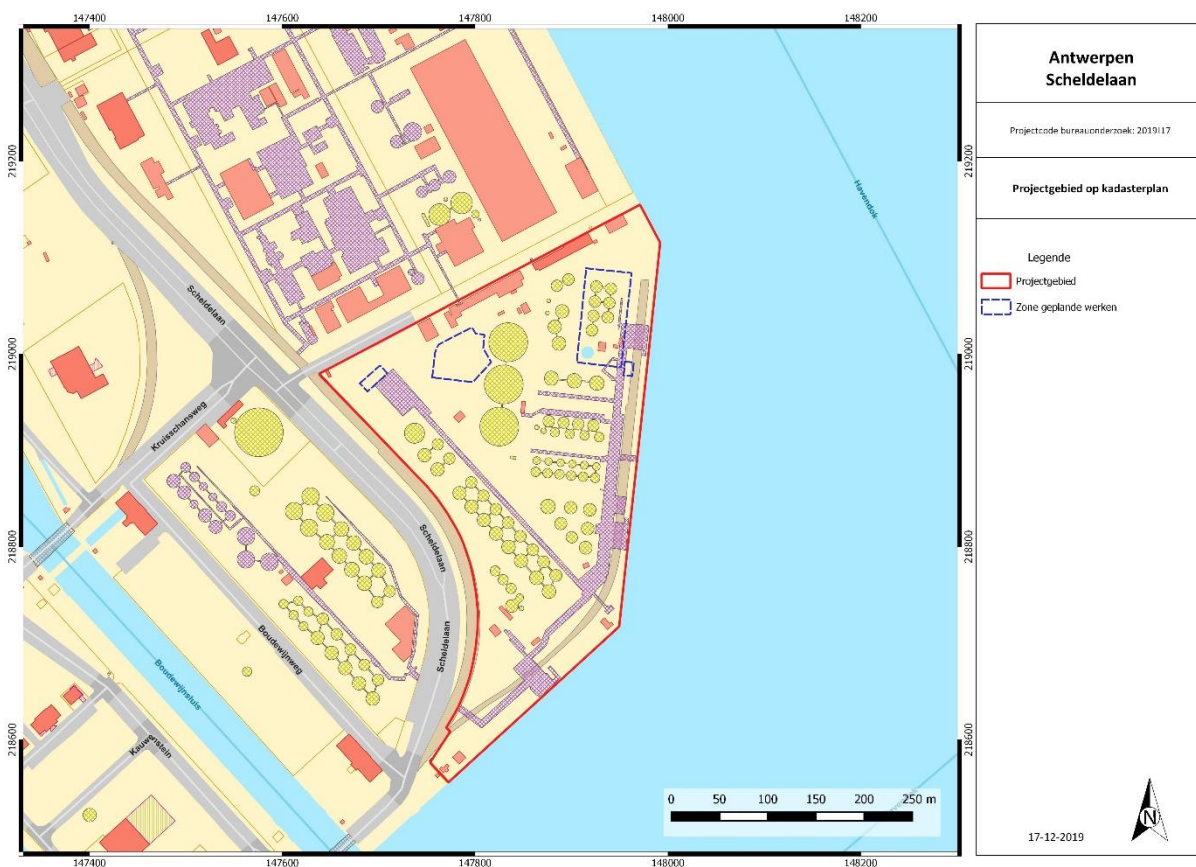
Bounding box: punt 1 (NW) – X 147619,344 Y 219165,308

Punt 2 (ZO) – X 147963,983 Y 218553,371

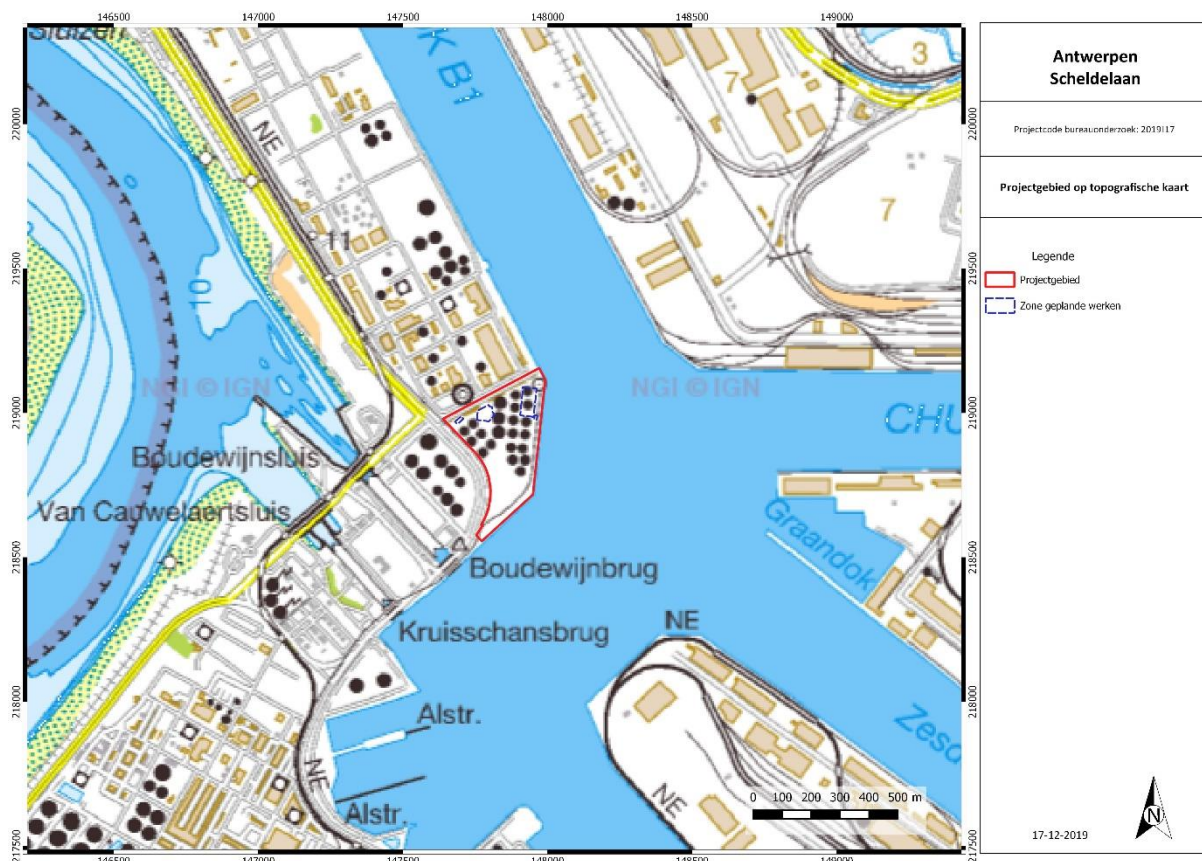
Kadaster: Antwerpen, afd. 16, sectie D, perceel 79H

Oppervlakte projectgebied: ca. 101.347 m²

Oppervlakte geplande werken: ca. 7422 m²

Figuur 2: Kadasterkaart met aanduiding projectgebied. © Geopunt Vlaanderen s.d.

Figuur 3: Topografische kaart met aanduiding projectgebied. © NGI 2018

Naam van alle betrokken actoren: Annika Devroe (erkende archeoloog, veldwerkleider met ervaring in archeologisch bureauonderzoek)

Naam van alle personen buiten het project die geraadpleegd werden: nvt

2.1.2. ONDERZOEKSOPDRACHT

Het bureauonderzoek heeft tot doel om zonder ingreep in de bodem maar op basis van de bestaande informatie (landschappelijk, historisch, archeologisch) na te gaan in hoeverre er archeologische resten aanwezig kunnen zijn binnen de grenzen van het projectgebied. Er wordt een beschrijving gemaakt van de geplande werken waarvoor een vergunning wordt aangevraagd, van de uitvoeringswijze ervan en van de impact op het bodemarchief.

Volgende onderzoeksvragen worden in dit bureauonderzoek (Verslag van Resultaten) behandeld:

- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen (landschappelijk, historisch, archeologisch) over het archeologische potentieel van het terrein?
- In welke zones is verder vervolgonderzoek noodzakelijk indien archeologisch erfgoed potentieel aanwezig is en bedreigd wordt ten gevolge van de geplande ingrepen?

Op basis van de resultaten wordt een gemotiveerd advies verleend of er al dan niet verder archeologisch vooronderzoek moet uitgevoerd worden, inclusief de methodiek daarvoor. Deze wordt beschreven en uitgewerkt in het Programma van Maatregelen.

Er zijn geen randvoorwaarden.

2.1.3. WERKWIJZE EN STRATEGIE

Op basis van het Digitaal Hoogtemodel kon vastgesteld worden dat het projectgebied opgehoogd werd. Gezien de toekomstige bodemingreep slechts beperkt en lokaal dieper gaat dan deze ophoging, werd geopteerd voor een bureauonderzoek met beperkte samenstelling. Verder onderzoek van het terrein in het kader van de toekomstige werken zal namelijk niet leiden tot nuttige kenniswinst. Naast de bespreking van de bodemingreep worden enkel de gegevens met betrekking tot de ophoging weergegeven. Het gaat enerzijds om het Digitaal Hoogtemodel en anderzijds om enkele luchtfoto's en literatuur die deze ophoging bevestigt. De andere bodemkundige en landschappelijke gegevens werden niet besproken, net als de cartografische bronnen en de vondstlocaties uit de Centrale Archeologische Inventaris.

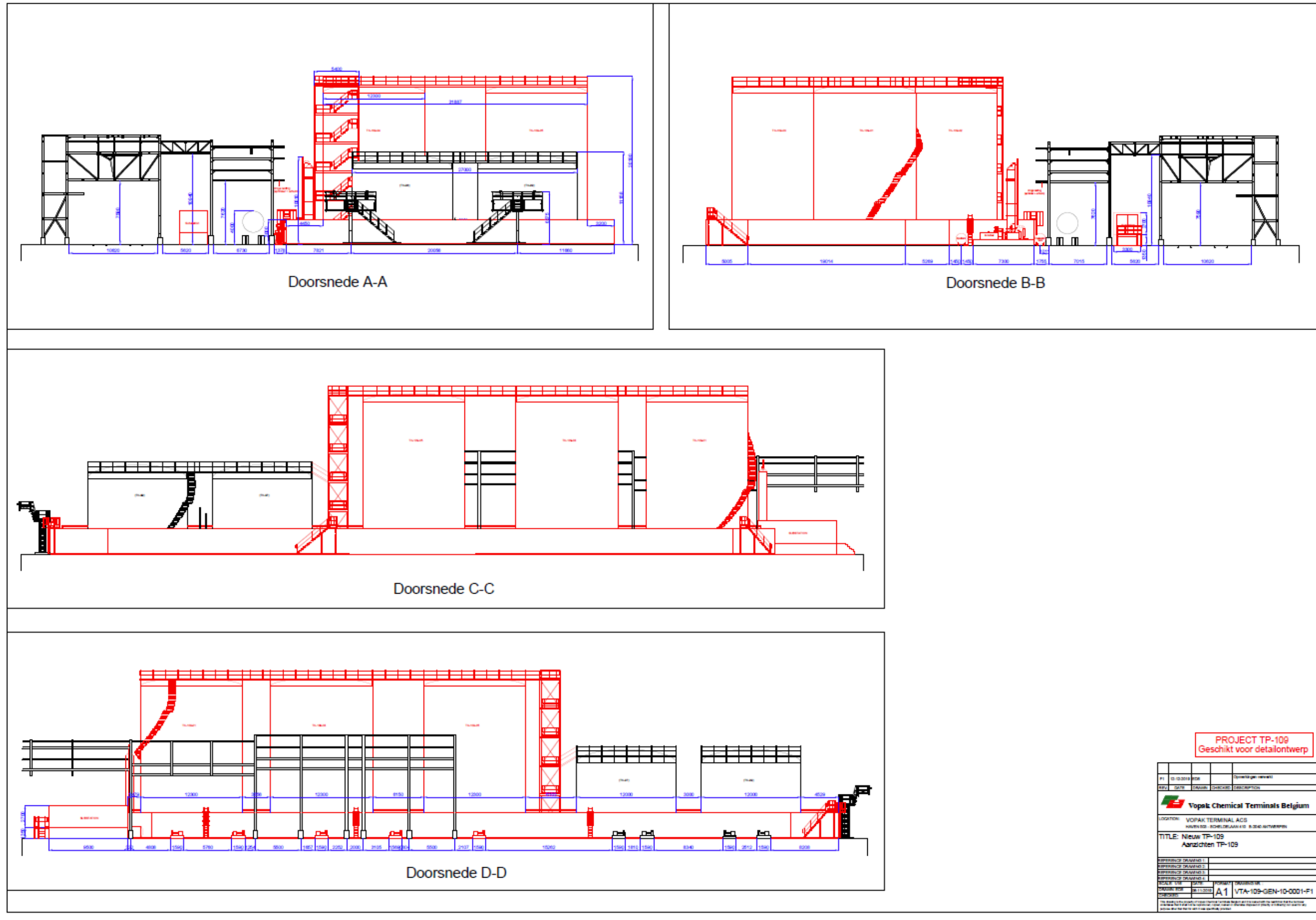
2.1.4. GEPLANDE WERKEN

In het tankpark zullen er 5 nieuwe opslagtanks van 2150 m³ gebouwd worden. De tanks zelf zullen op een paalfundering staan (ca 15 meter diep). De bodem van de inkuiping zal ca 80 cm worden uitgegraven en nadien gebetonneerd worden.

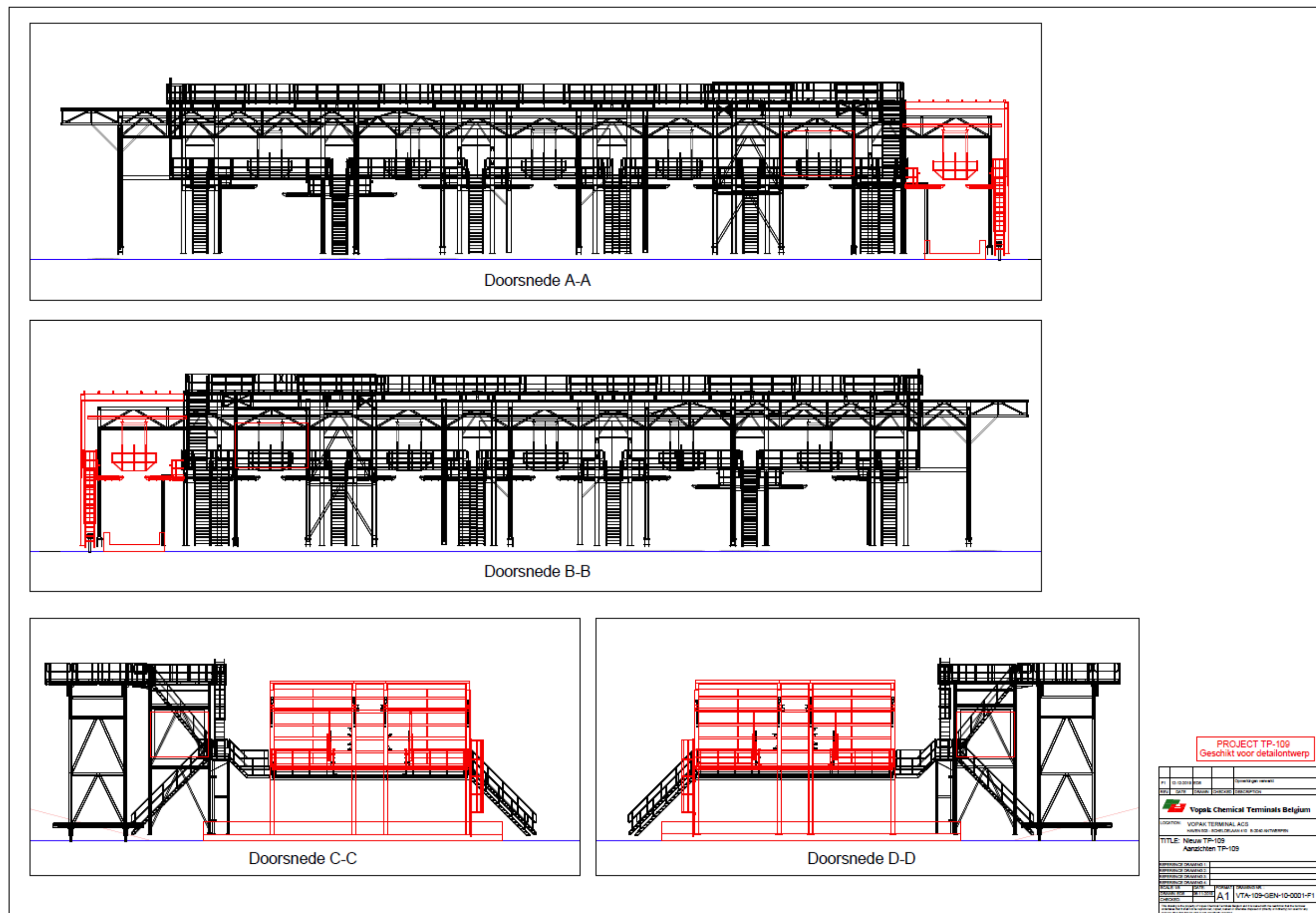
Er wordt een substation voorzien op een betonnen sokkel. De fundering hiervan zal maximum 1 m diep gaan.

De centrale laadpost wordt uitgebreid met een extra verlaadpost met weegbrug. De palen onder de weegbrug bevinden zich op ca 14 meter.

Momenteel is de contractorzone een graszone. Er zal geen permanente verharding komen, eventueel wel steenslag. In deze zone zal materiaal van de aannemer worden gestockeerd en tijdelijk containers worden geplaatst.

Figuur 5: Snedes

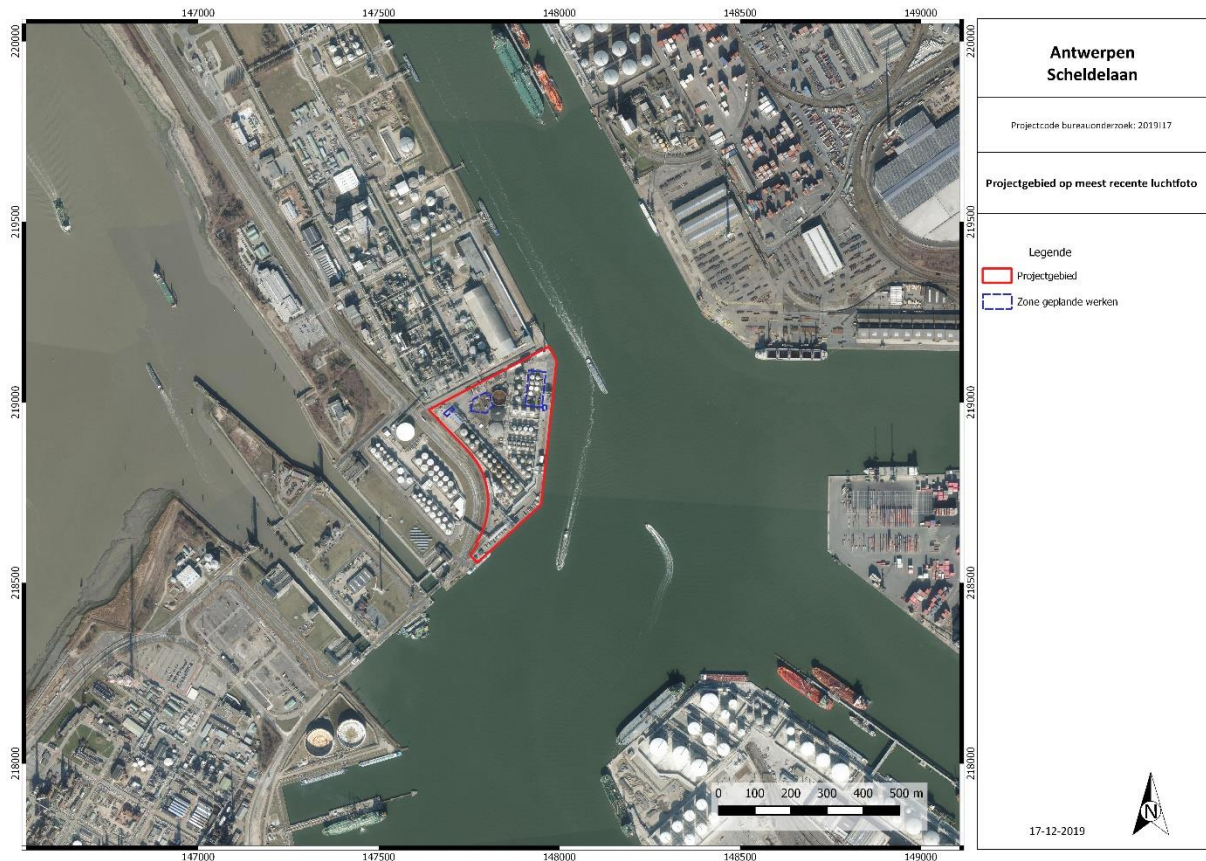

Figuur 6: Snedes

2.2. ASSESSMENTRAPPORT

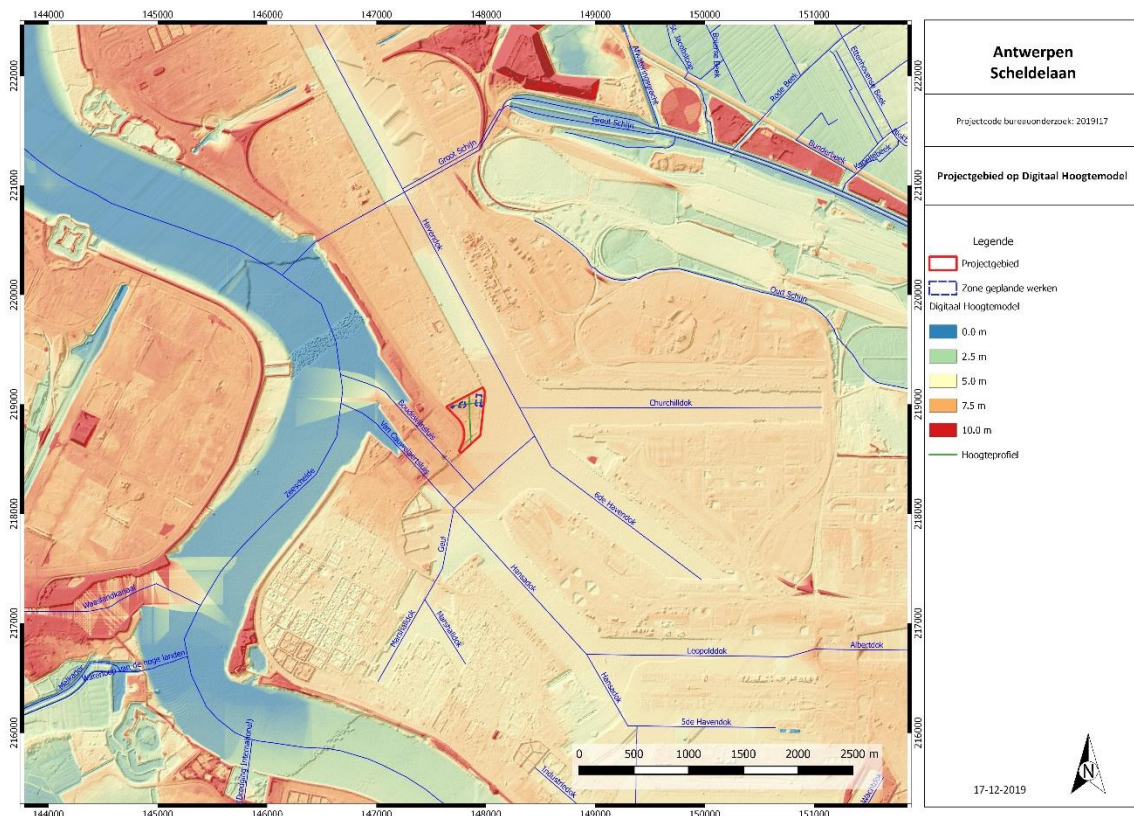
2.2.1. LANDSCHAPPELIJKE LIGGING

Het projectgebied is gelegen in Antwerpen, ten noordwesten van het stadscentrum. In het westen grenst het terrein aan de Scheldelaan. Ten oosten is Kanaaldok B1 gelegen waar ter hoogte van het terrein verschillende dokken (Churchilldok, Zesde Havendok en Hansadok) op aansluiten. Het terrein is momenteel grotendeels bebouwd en verhard. Ter hoogte van de toekomstige contractorzone is het terrein braakliggend.

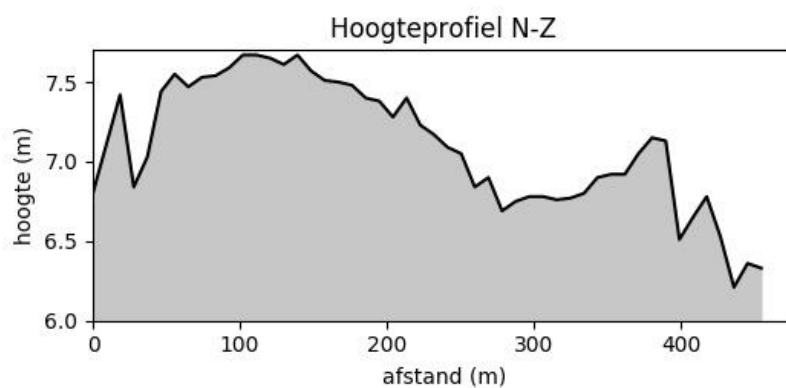

Figuur 7: Meest recente luchtfoto met aanduiding van het projectgebied. © Geopunt Vlaanderen s.d.

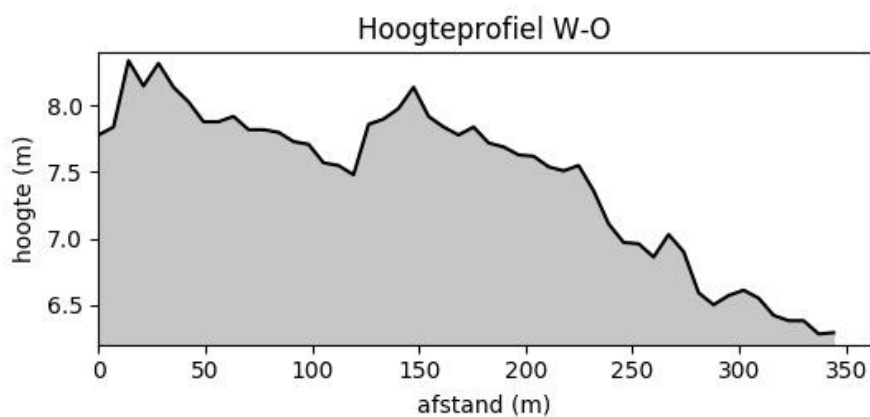
Het Digitaal Hoogtemodel en de hoogteprofielen tonen dat het projectgebied zich op ca. 6,3-8,2 m TAW bevindt. In vergelijking met de poldergronden ligt deze zone duidelijk hoger. Bovendien ligt de Schelde op 650 m ten westen van het projectgebied waardoor men hier lager gelegen valleigronden verwacht. Het Groot Schijn stroomt op 2 km ten noorden van het projectgebied. Op basis van de topografische kaart uit 1860-1873 kan men zien dat deze zone op 2 m TAW lag (zie figuur 11). Dit wijst op een ophoging van ca. 4,3-6,2 m. Dit heeft te maken met de ophoging die gebeurde naar aanleiding van de aanleg van de dokken (zie *infra*).

Figuur 8: Digitaal Hoogtemodel met aanduiding plangebied. © Geopunt Vlaanderen s.d.

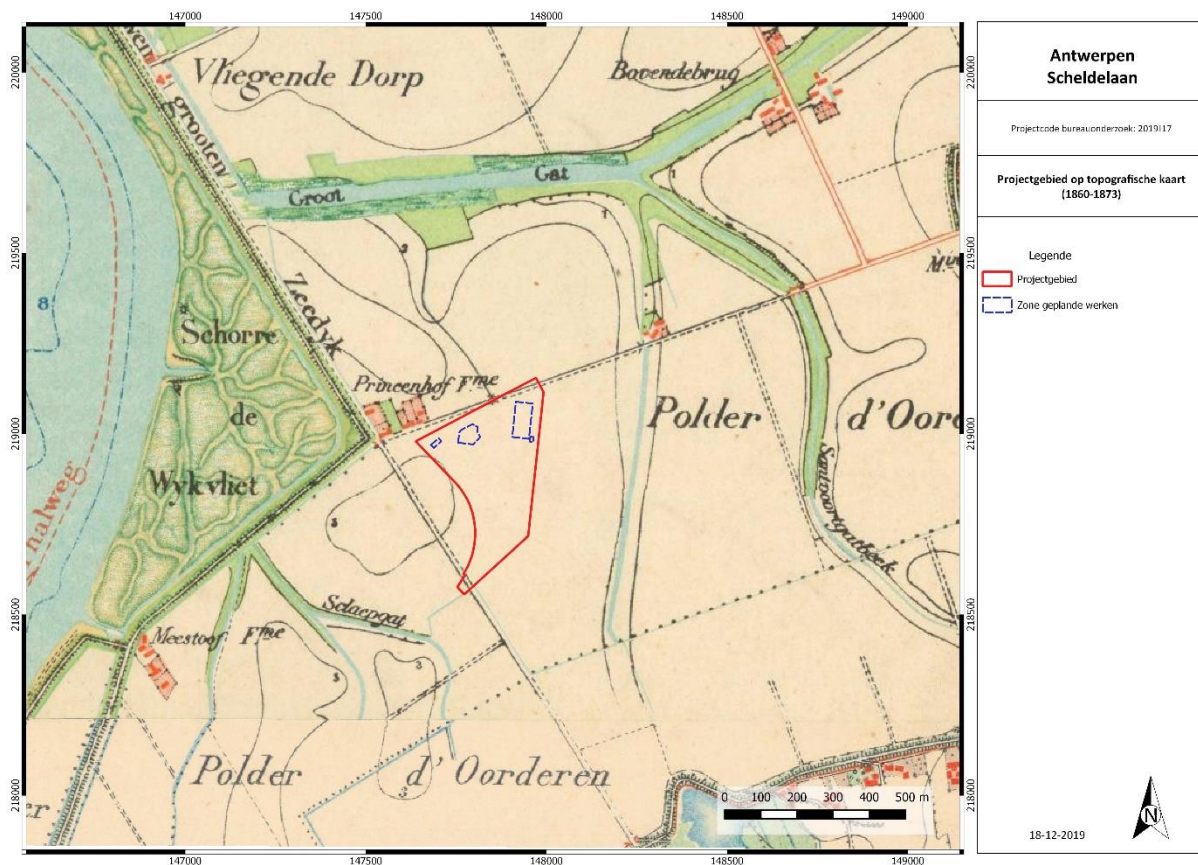
Figuur 9: Terreinprofiel N-Z. © Geopunt Vlaanderen s.d.

Figuur 10: Terreinprofiel W-O. © Geopunt Vlaanderen s.d.

2.2.2. HISTORISCHE BESCHRIJVING

Op de topografische kaart uit 1860-1873 is te zien dat het projectgebied op ca. 2 m TAW gelegen was en in de Polder van Oorderen gelegen was. Ten noordwesten was de hoeve Princenhof gelegen. Ten westen ziet men de Schelde met de Schorre van Wijkvliet.

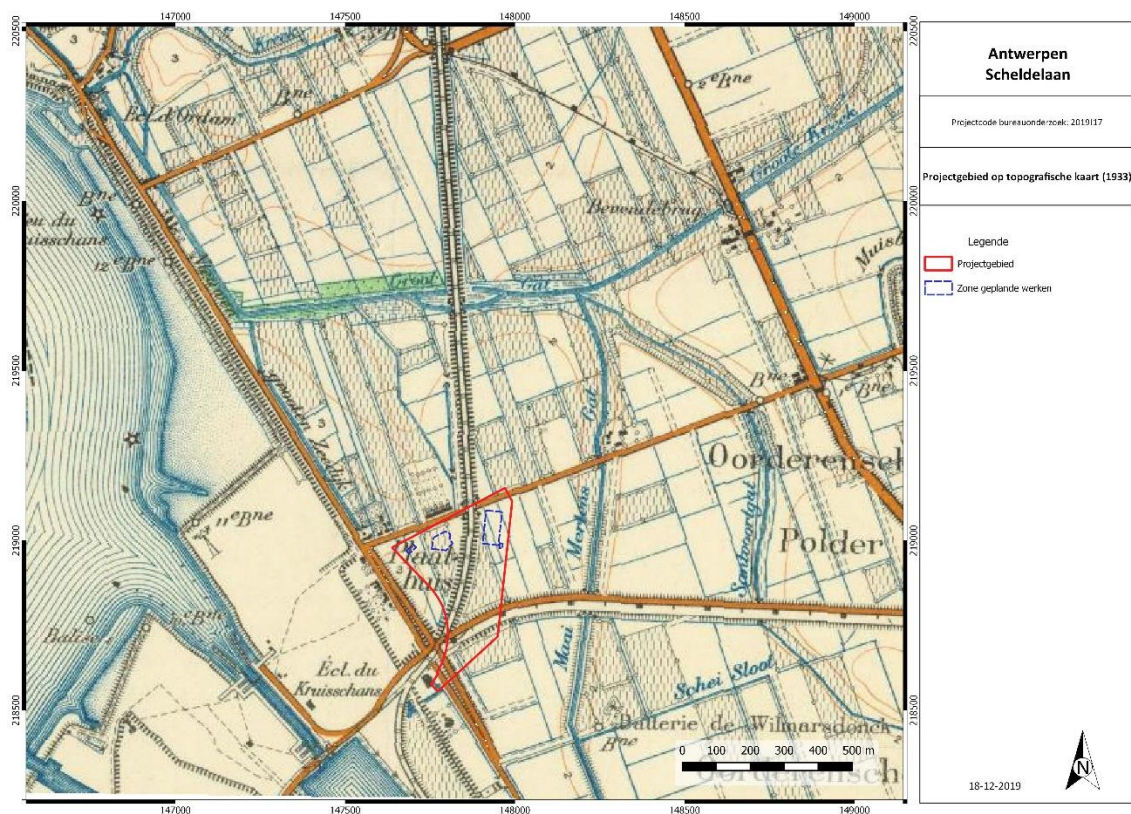
Figuur 11: Topografische kaart uit 1860-1873 met aanduiding plangebied. ©Cartesius s.d.

Vanaf 1860 begon de haven zich uit te breiden naar het noorden. Aanvankelijk werden de dokken net ten noorden van het centrum aangelegd. Veel ingrijpender was de aanleg van de dokken na Wereldoorlog I in noordwestelijke richting. Tussen 1908 en 1928 gebeurde de uitbreiding van de haven tot aan de Kruisschanssluis. De geleidelijke uitbreiding van de haveninrichtingen vereiste ophoging van de bestaande poldergronden en maatregelen voor een goede ontwatering van de voorlopig overblijvende en nog voor landbouw voorziene poldergronden¹. Tussen 1956-1965 werd het Tienjarenplan uitgevoerd. De bestaande haven zou gelijktijdig met meerdere dokken (het Vijfde, Zesde en Zevende Havendok) worden uitgebreid, evenals met een Kanaaldok voorzien van een drietal kleinere insteeddokken. Hierdoor werden de polders verder ingenomen². Bij de aanleg van Kanaaldok B1 werd het projectgebied opgehoogd.

Op de topografische kaart uit 1933 is te zien dat een spoorweg over het terrein werd aangelegd.

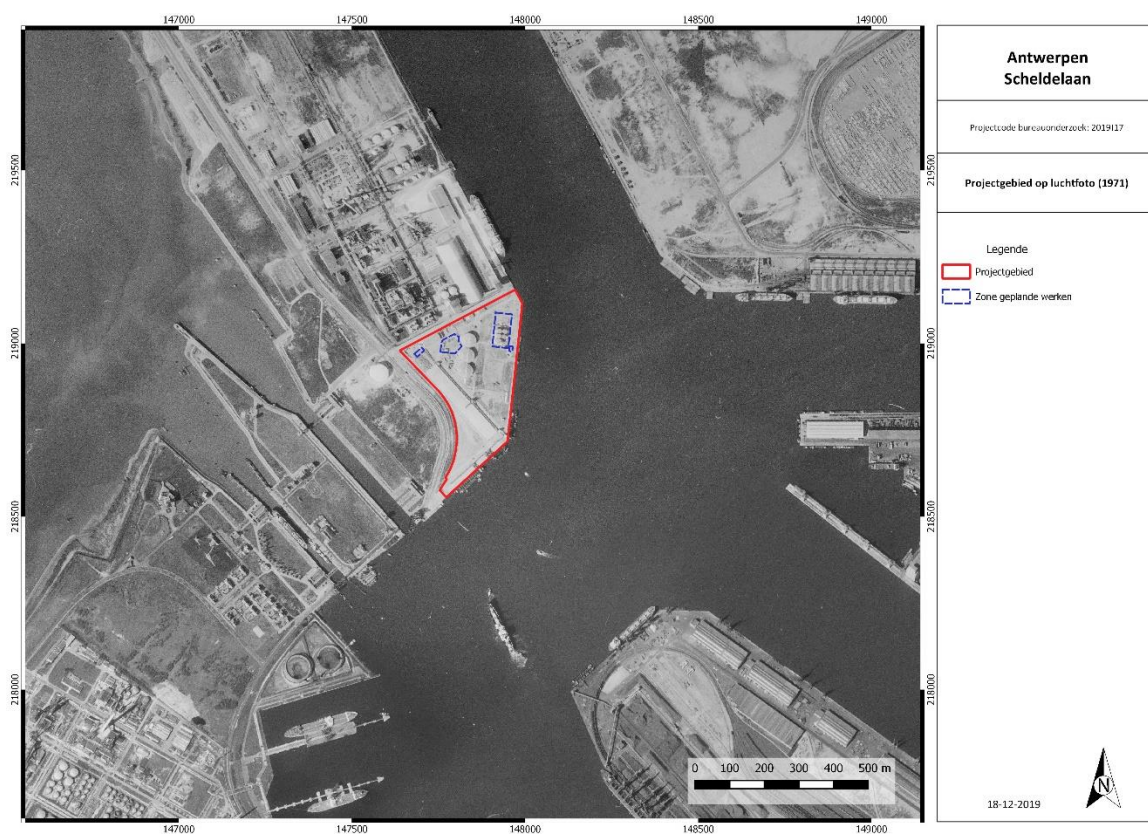
¹ H. Smitz 2011: 24.

² H. Smitz 2011: 26.

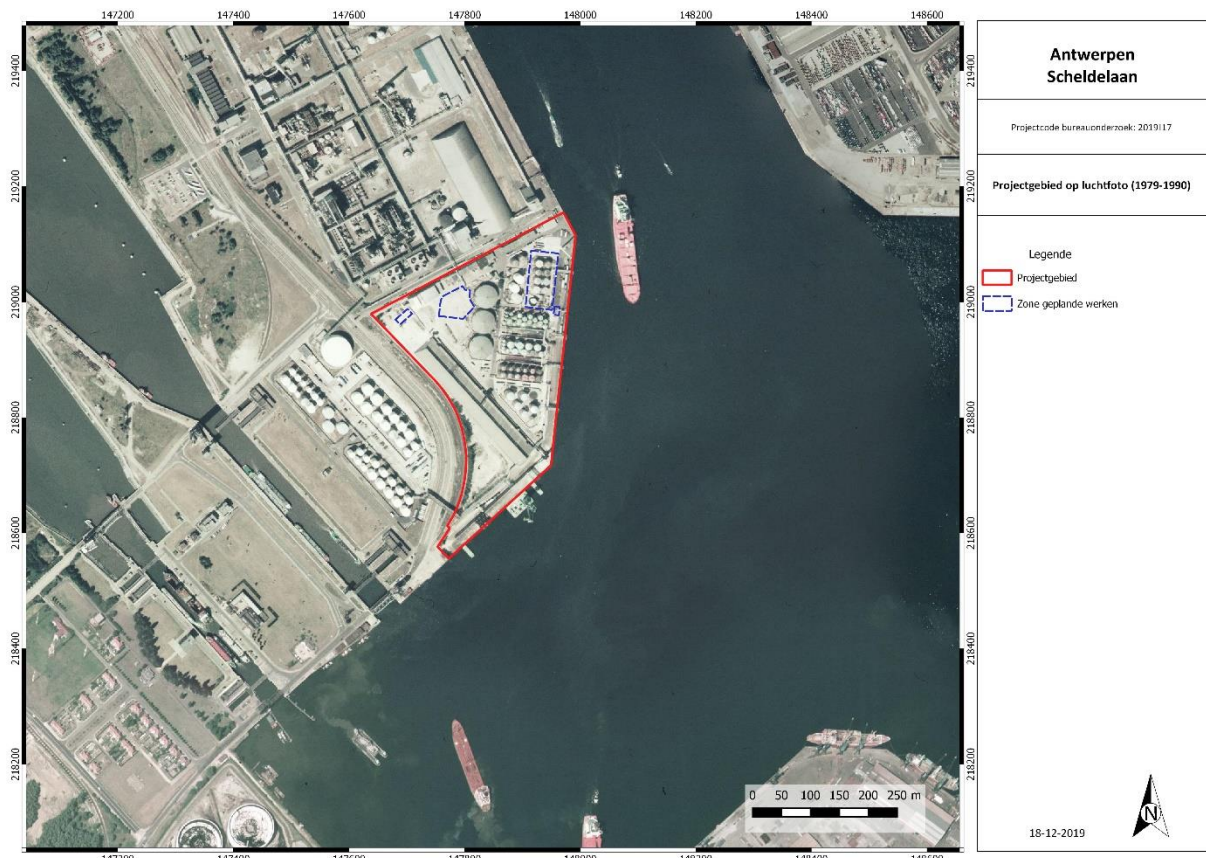
Figuur 12: Topografische kaart uit 1933 met aanduiding plangebied. ©Cartesius s.d.

Op de luchtfoto uit 1971 kan men zien dat de poldergronden verdwenen. Ten oosten is het nieuwe Kanaaldok B1 met de drie insteekdokken te zien. Ter hoogte van het projectgebied zijn enkele tanken te zien en is een deel nog braakliggend.

Figuur 13: Luchtfoto uit 1971 met aanduiding projectgebied. © Geopunt Vlaanderen s.d.

De luchtfoto van 1979-1990 toont dat de tankenparken verder uitgebreid werden. De hieropvolgende luchtfoto's tonen dat er op het terrein meer en meer tankenparken opgericht werd tot de huidige situatie ontstond.

Figuur 14: Luchtfoto uit 1979-1990 met aanduiding projectgebied. (Geopunt Vlaanderen s.d.)

2.2.3. SYNTHESE: DATERING EN INTERPRETATIE VAN HET ONDERZOCHE GEBIED

- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologische potentieel van het terrein?

Het projectgebied bevond zich oorspronkelijk ter hoogte van poldergronden. Het gebied was gelegen op ca. 2 m TAW. De Schelde lag op ca. 650 m ten westen van het terrein.

Het huidige landschap ontstond in de tweede helft van de 20ste eeuw toen de dokken aangelegd werden en de terreinen opgespoten werden. Op basis van het Digitaal Hoogtemodel kan men vaststellen dat het om een ophoging van ca. 4,3-6,2 m gaat. Afhankelijk van de bewaring van het onderliggende polderlandschap kunnen nog archeologische resten aanwezig zijn.

2.2.4. AFWEGING NOODZAAK VERDER ONDERZOEK

- In welke zones is verder vervolgonderzoek noodzakelijk indien archeologisch erfgoed potentieel aanwezig is en bedreigd wordt ten gevolge van de geplande ingrepen?

Op basis van het uitgevoerde onderzoek blijkt het terrein ca. 4,3-6,2 m opgehoogd te zijn. Onder deze ophoging kunnen archeologische sites nog goed bewaard zijn en het potentieel voor begraven vindplaatsen is dan ook bestaande.

De impact van de geplande werken gaat enkel ter hoogte van de palen dieper dan de gekende ophoging van het terrein. Dit zorgt voor lokale, beperkte verstoringen die een zeer beperkt en versnipperd beeld zouden geven. De andere ingrepen, zoals de inkuiping, gaan niet dieper dan de gekende ophoging. Indien archeologische resten aanwezig zijn zullen deze dan ook niet verstoord worden. Verder onderzoek van het terrein zou dan ook geen nuttige kenniswinst opleveren, waardoor geen bijkomend archeologisch onderzoek noodzakelijk is.

2.3. SAMENVATTING

Op basis van het Digitaal Hoogtemodel kon vastgesteld worden dat het projectgebied opgehoogd werd. Gezien de toekomstige bodemingreep slechts beperkt en lokaal dieper gaat dan deze ophoging, werd geopteerd voor een bureauonderzoek met beperkte samenstelling. Verder onderzoek van het terrein in het kader van de toekomstige werken zal namelijk niet leiden tot nuttige kenniswinst. Naast de bespreking van de bodemingreep werden enkel de gegevens met betrekking tot de ophoging weergegeven.

Het projectgebied bevond zich oorspronkelijk ter hoogte van poldergronden. Het gebied was gelegen op ca. 2 m TAW. De Schelde lag op ca. 650 m ten westen van het terrein.

Het huidig landschap ontstond in de tweede helft van de 20ste eeuw toen de dokken aangelegd werden en de terreinen opgespoten werden. Op basis van het Digitaal Hoogtemodel kan men vaststellen dat het om een ophoging van ca. 4,3-6,2 m gaat. Afhankelijk van de bewaring van het onderliggende polderlandschap kunnen nog archeologische resten aanwezig zijn.

De impact van de geplande werken gaat enkel ter hoogte van de palen dieper dan de gekende ophoging van het terrein. Dit zorgt voor lokale, beperkte verstoringen die een zeer beperkt en versnipperd beeld zouden geven. De andere ingrepen, zoals de inkuiping, gaan niet dieper dan de gekende ophoging. Indien archeologische resten aanwezig zijn zullen deze dan ook niet verstoord worden. Verder onderzoek van het terrein zou dan ook geen nuttige kenniswinst opleveren, waardoor geen bijkomend archeologisch onderzoek noodzakelijk is.

3. BIBLIOGRAFIE

3.1. LITERATUUR

H. Smits (2011) *De ontwikkeling van de haven van Antwerpen de voorbije 75 jaar en de relatie tot de Scheldepolders. Deel 1*, s.l.

F. Snacken & F. De Coninck (1964) *Bodemkaart van België. Verklarende tekst bij het kaartblad Ekeren 15W*, s.l.

3.2. WEBSITES

CadGIS (2019) *Kadasterplan*, http://ccff02.minfin.fgov.be/cadgisweb/?local=nl_BE. (geraadpleegd op 17/12/2019)

Cartesius (s.d.) *Antwerpen*, <http://cartesius.be/CartesiumPortal/>. (geraadpleegd op 17/12/2019)

DOV (s.d.) *Bodemkaart*, <https://www.dov.vlaanderen.be/>. (geraadpleegd op 17/12/2019)

Geopunt Vlaanderen (s.d.) *Atlas der Buurtwegen*, <http://www.geopunt.be/>. (geraadpleegd op 17/12/2019)

Geopunt Vlaanderen (s.d.) *Digitaal Hoogtemodel*, <http://www.geopunt.be/>. (geraadpleegd op 17/12/2019)

Geopunt Vlaanderen (s.d.) *Ferrariskaart*, <http://www.geopunt.be/>. (geraadpleegd op 17/12/2019)

Geopunt Vlaanderen (s.d.) *Luchtfoto, zomer 1971*, <http://www.geopunt.be/>. (geraadpleegd op 17/12/2019)

Geopunt Vlaanderen (s.d.) *Luchtfoto, zomer 1979-1990*, <http://www.geopunt.be/>. (geraadpleegd op 17/12/2019)

Geopunt Vlaanderen (s.d.) *Luchtfoto, winter 2000-2003*, <http://www.geopunt.be/>. (geraadpleegd op 17/12/2019)

Geopunt Vlaanderen (s.d.) *Luchtfoto, winter 2005-2007*, <http://www.geopunt.be/>. (geraadpleegd op 17/12/2019)

Geopunt Vlaanderen (s.d.) *Luchtfoto, winter 2008-2011*, <http://www.geopunt.be/>. (geraadpleegd op 17/12/2019)

Geopunt Vlaanderen (s.d.) *Luchtfoto, winter 2012*, <http://www.geopunt.be/>. (geraadpleegd op 17/12/2019)

Geopunt Vlaanderen (s.d.) *Luchtfoto, winter 2013*, <http://www.geopunt.be/>. (geraadpleegd op 17/12/2019)

Geopunt Vlaanderen (s.d.) *Luchtfoto, winter 2014*, <http://www.geopunt.be/>. (geraadpleegd op 17/12/2019)

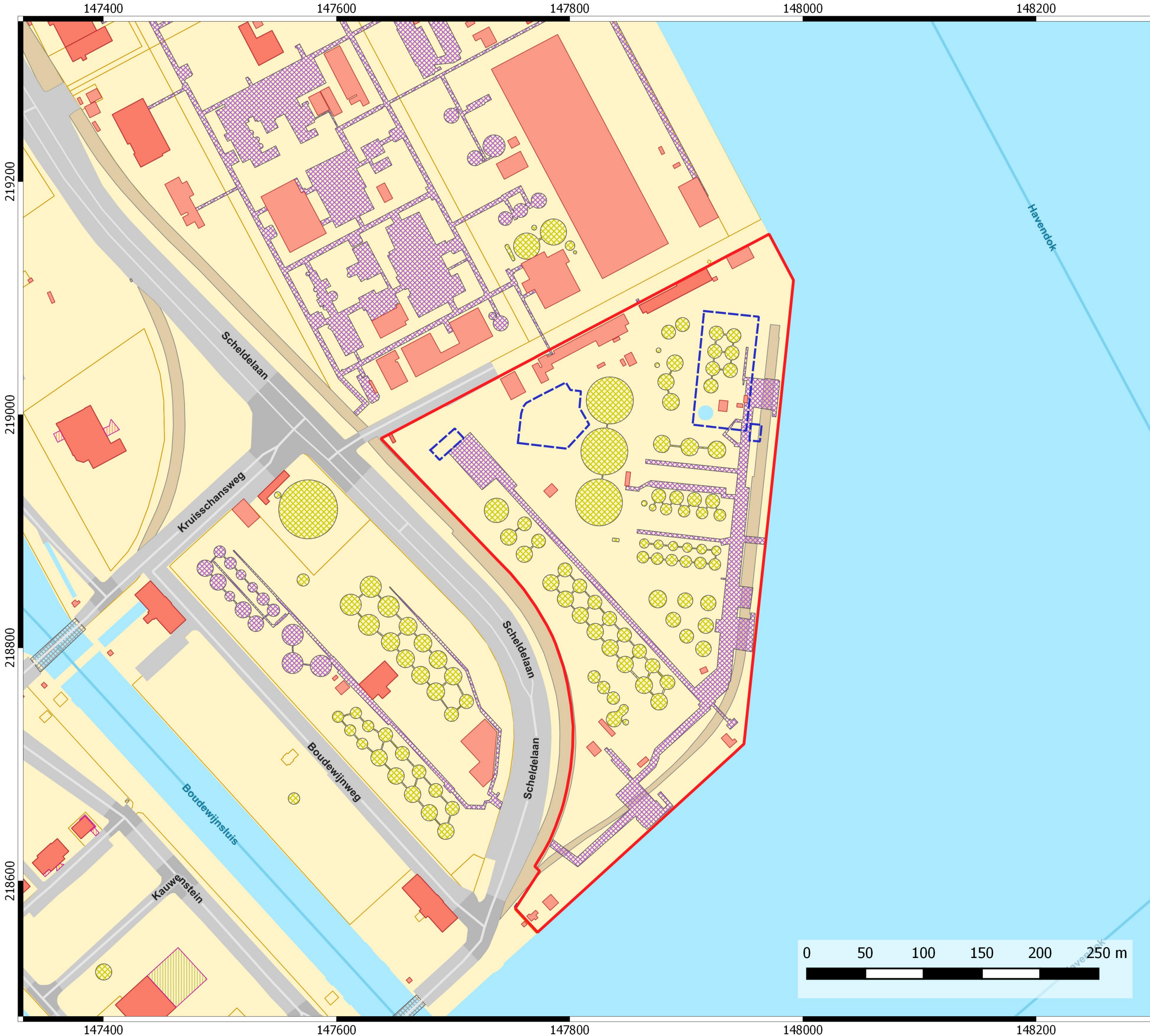
Geopunt Vlaanderen (s.d.) *Poppkaart*, <http://www.geopunt.be/>. (geraadpleegd op 17/12/2019)

Geopunt Vlaanderen (s.d.) *Vandermaelenkaart*, <http://www.geopunt.be/>. (geraadpleegd op 17/12/2019)

NGI (2016) *Topomapviewer*, <http://www.ngi.be/topomapviewer/public?lang=nl&>. (geraadpleegd op 17/12/2019)

4. FIGURENLIJST

Figuur 1: Beslissingsboom in functie van huidig project. © Devroe bvba 2019	3
Figuur 2: Kadasterkaart met aanduiding projectgebied. © Geopunt Vlaanderen s.d.	4
Figuur 3: Topografische kaart met aanduiding projectgebied. © NGI 2018.....	5
Figuur 4: Inplantingsplan nieuwe toestand.....	7
Figuur 5: Snedes	8
Figuur 6: Snedes	9
Figuur 7: Meest recente luchtfoto met aanduiding van het projectgebied. © Geopunt Vlaanderen s.d.	10
Figuur 8: Digitaal Hoogtemodel met aanduiding plangebied. © Geopunt Vlaanderen s.d.	11
Figuur 9: Terreinprofiel N-Z. © Geopunt Vlaanderen s.d.	11
Figuur 10: Terreinprofiel W-O. © Geopunt Vlaanderen s.d.....	11
Figuur 11: Topografische kaart uit 1860-1873 met aanduiding plangebied. ©Cartesius s.d.	12
Figuur 12: Topografische kaart uit 1933 met aanduiding plangebied. ©Cartesius s.d.....	13
Figuur 13: Luchtfoto uit 1971 met aanduiding projectgebied. © Geopunt Vlaanderen s.d.....	13
Figuur 14: Luchtfoto uit 1979-1990 met aanduiding projectgebied. (Geopunt Vlaanderen s.d.)	14

Antwerpen Scheldelaan

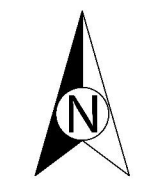
Projectcode bureauonderzoek: 2019I17

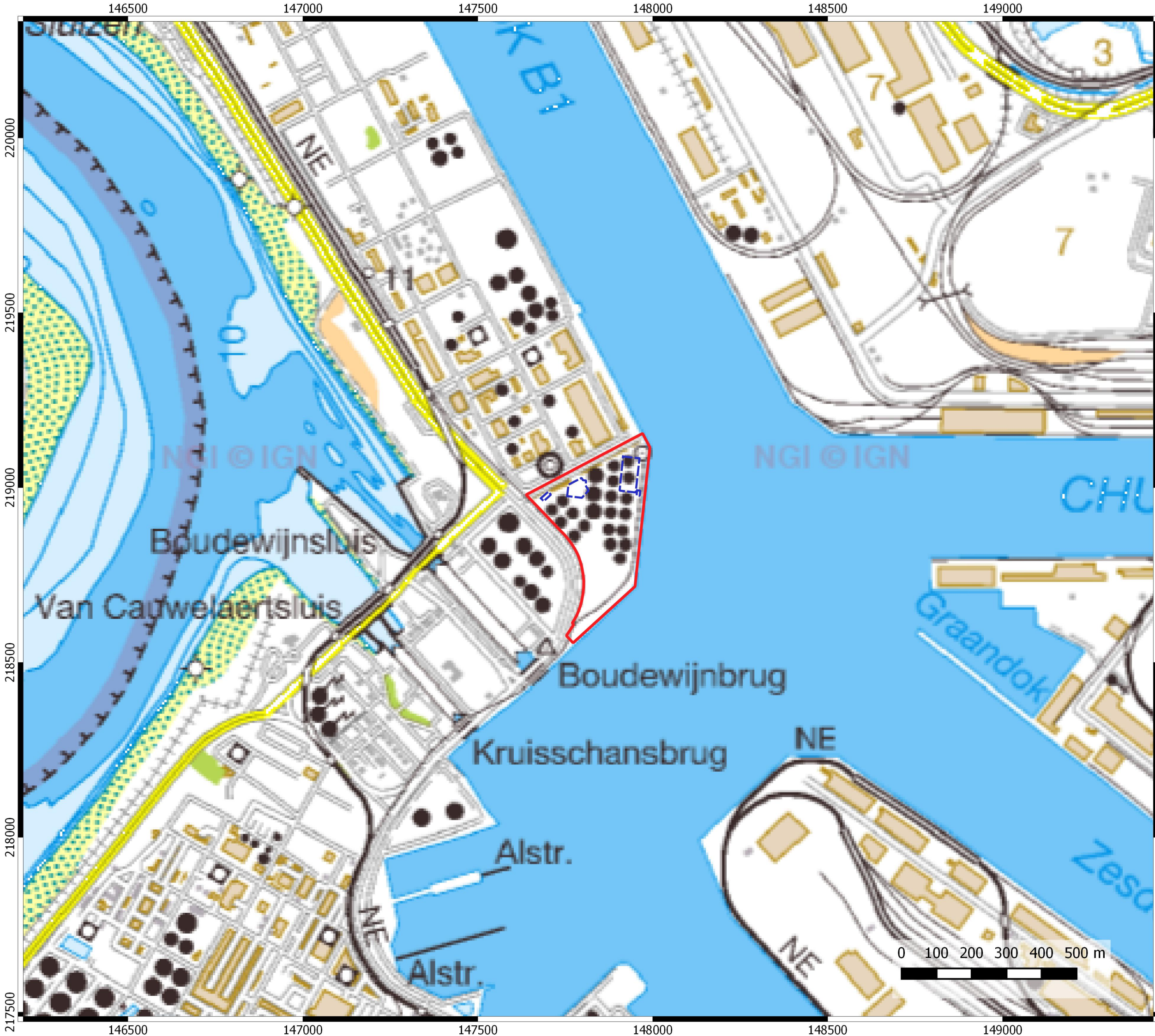
Projectgebied op kadasterplan

Legende

- Projectgebied
- Zone geplande werken

17-12-2019

Antwerpen
Scheldelaan

Projectcode bureauonderzoek: 2019I17

Projectgebied op topografische kaart

Legende

- Projectgebied
- Zone geplande werken

17-12-2019

Antwerpen Scheldelaan

Projectcode bureauonderzoek: 2019I17

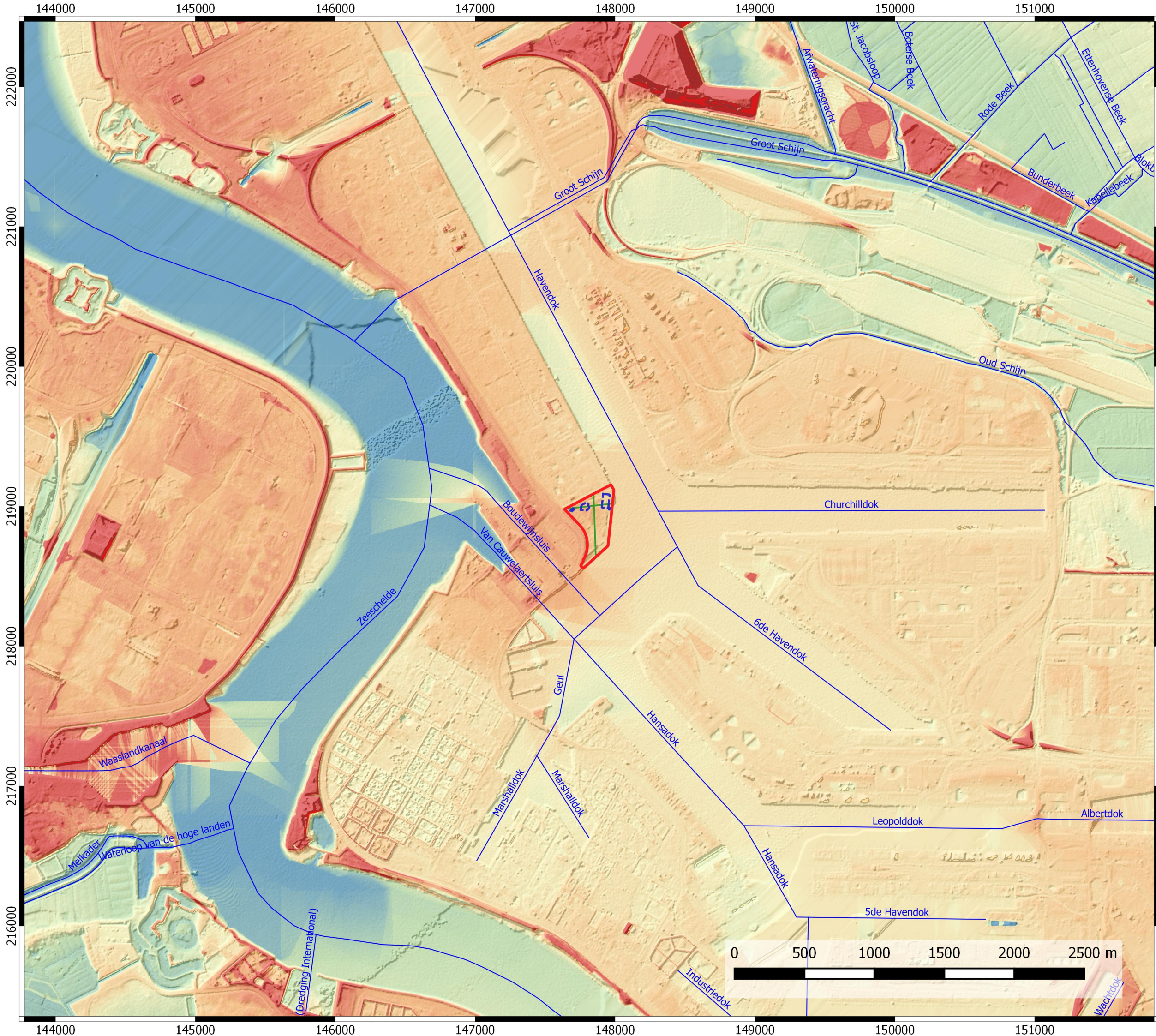
Projectgebied op meest recente luchtfoto

Legende

- Projectgebied
- Zone geplande werken

17-12-2019

**Antwerpen
Scheldelaan**

Projectcode bureauonderzoek: 2019I17

Projectgebied op Digitaal Hoogtemodel

Legende

 Projectgebiet

 Zone geplande werken

Digitaal Hoogtemodel

 0.0 m

2.5 m

5.0 m

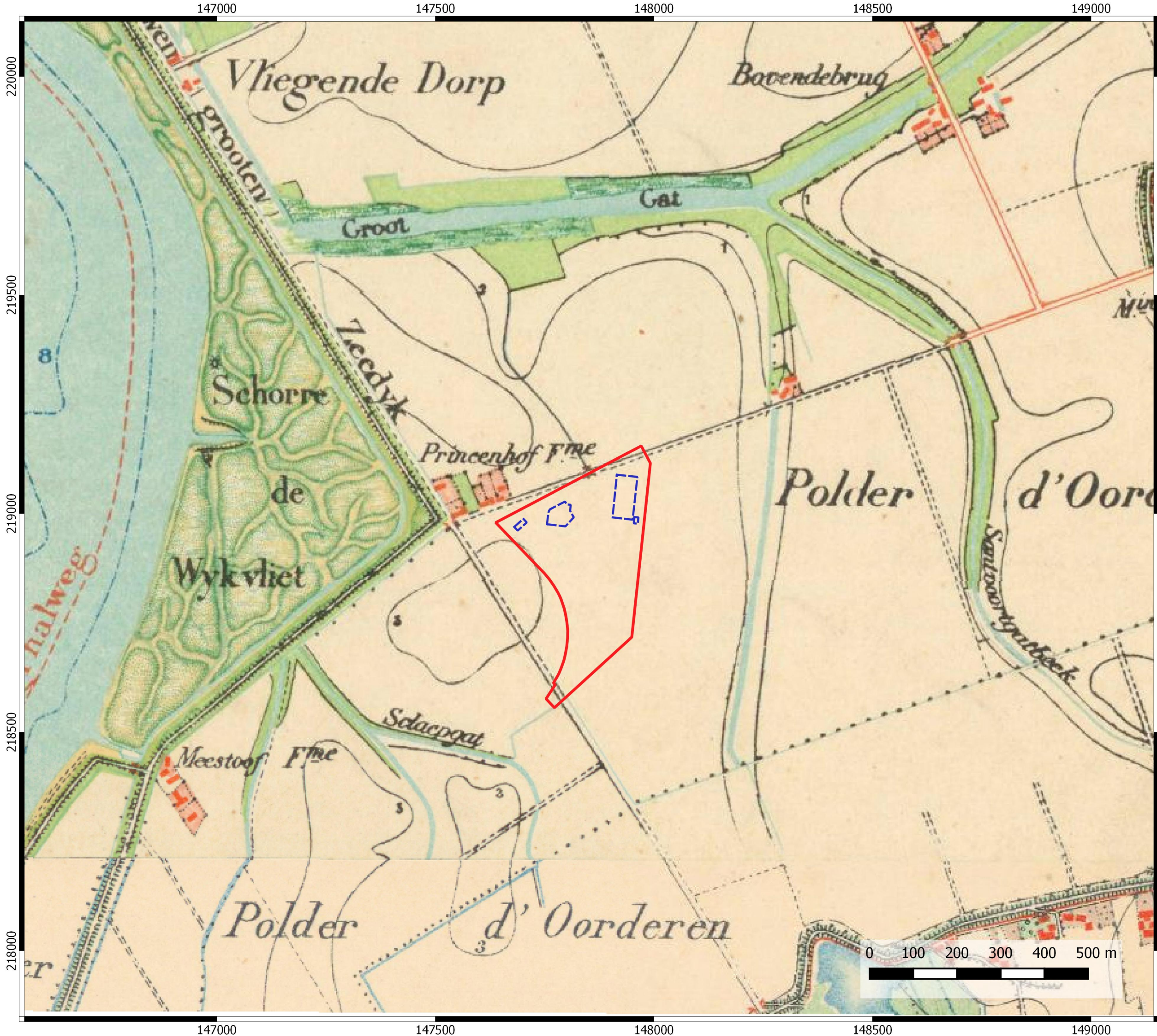
7.5 m

10.0 m

- Hoogteprofiel

17-12-2019

Antwerpen Scheldelaan

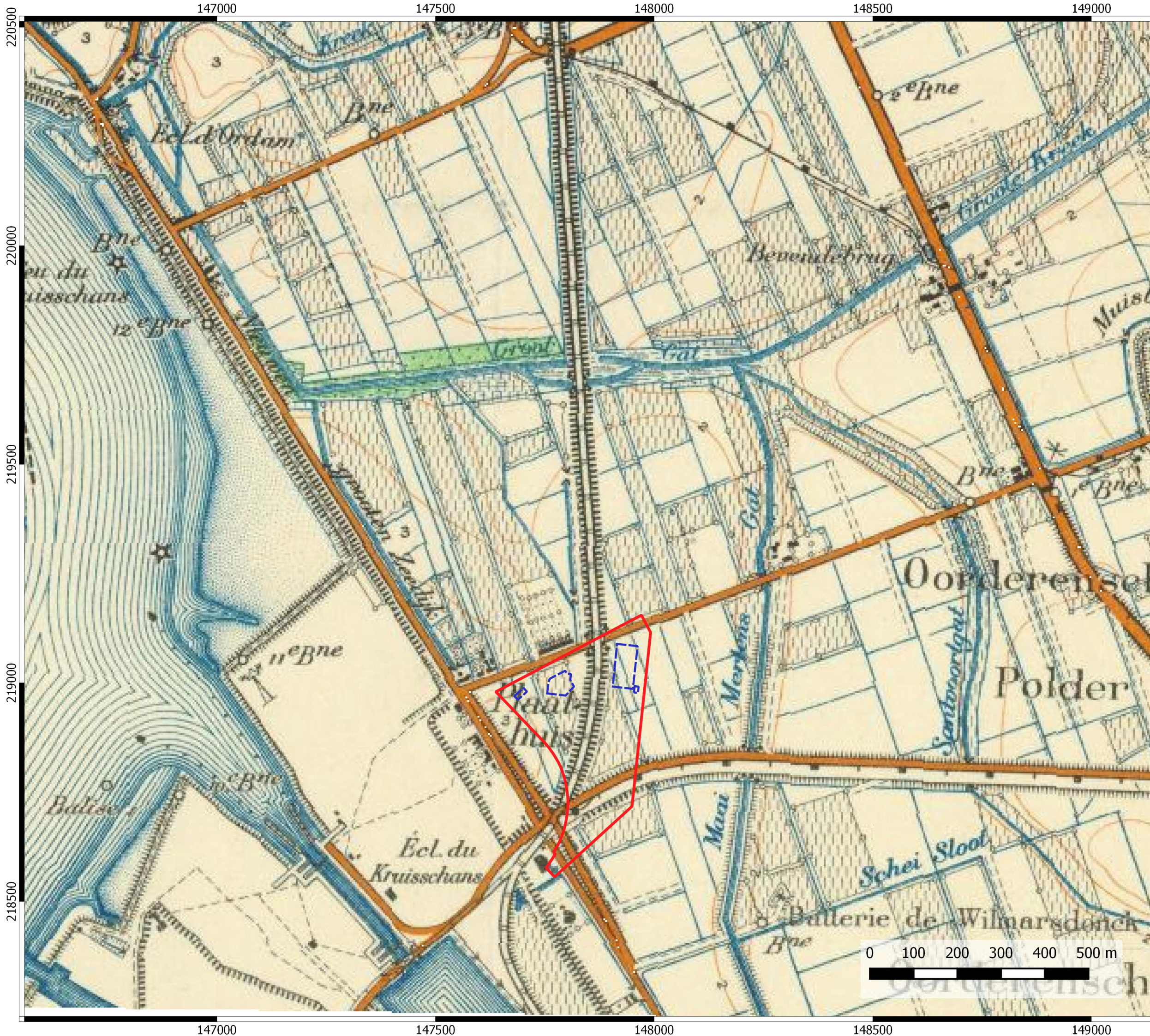
Projectcode bureauonderzoek: 2019I17

Projectgebied op topografische kaart
(1860-1873)

Legende

- Projectgebied
- Zone geplande werken

18-12-2019

Antwerpen Scheldelaan

Projectcode bureauonderzoek: 2019I17

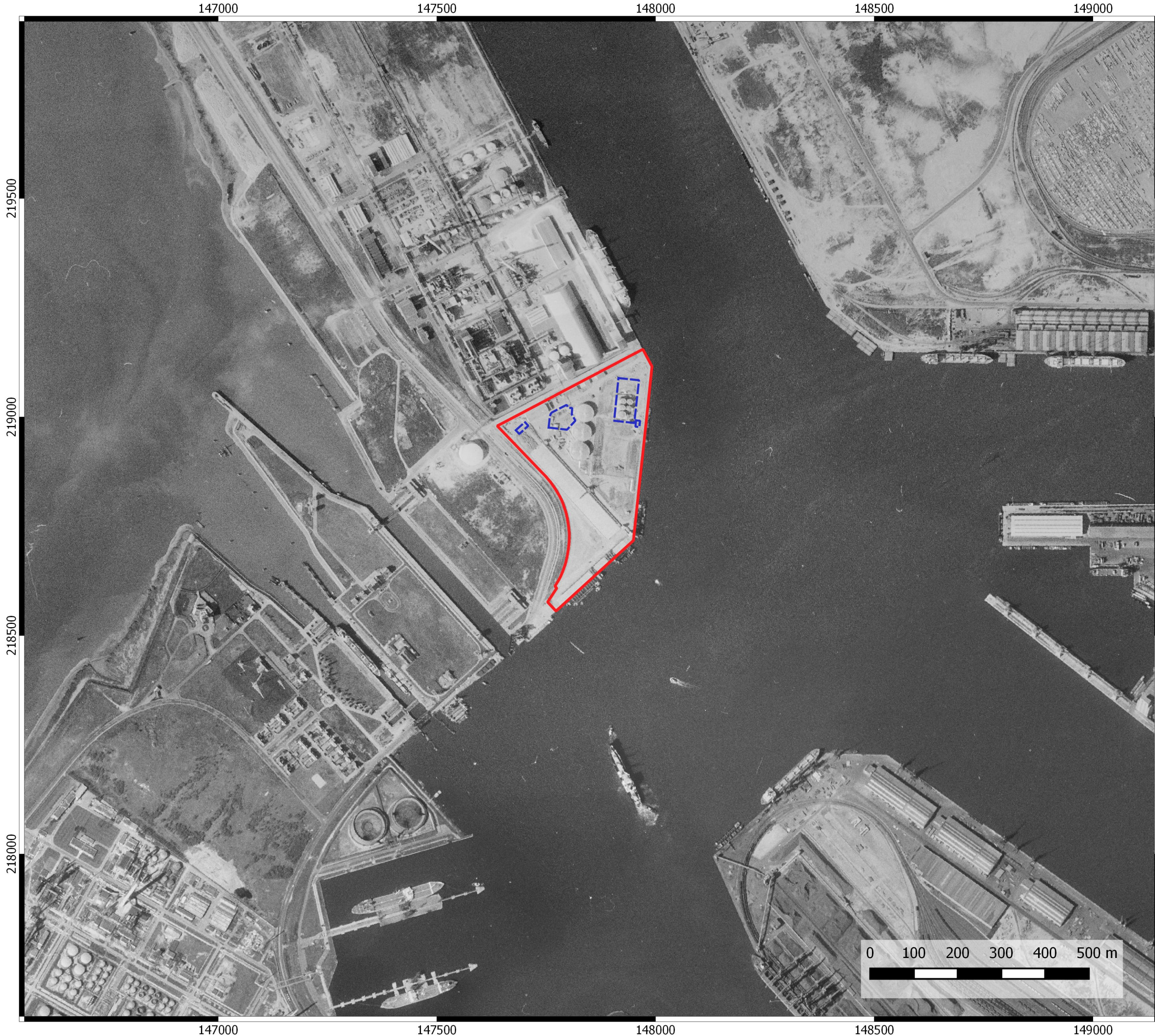
Projectgebied op topografische kaart (1933)

Legende

- Projectgebied
- Zone geplande werken

18-12-2019

Antwerpen
Scheldelaan

Projectcode bureauonderzoek: 2019I17

Projectgebied op luchtfoto (1971)

Legende

- Projectgebied
- Zone geplande werken

18-12-2019

**Antwerpen
Scheldelaan**

Projectcode bureauonderzoek: 2019I17

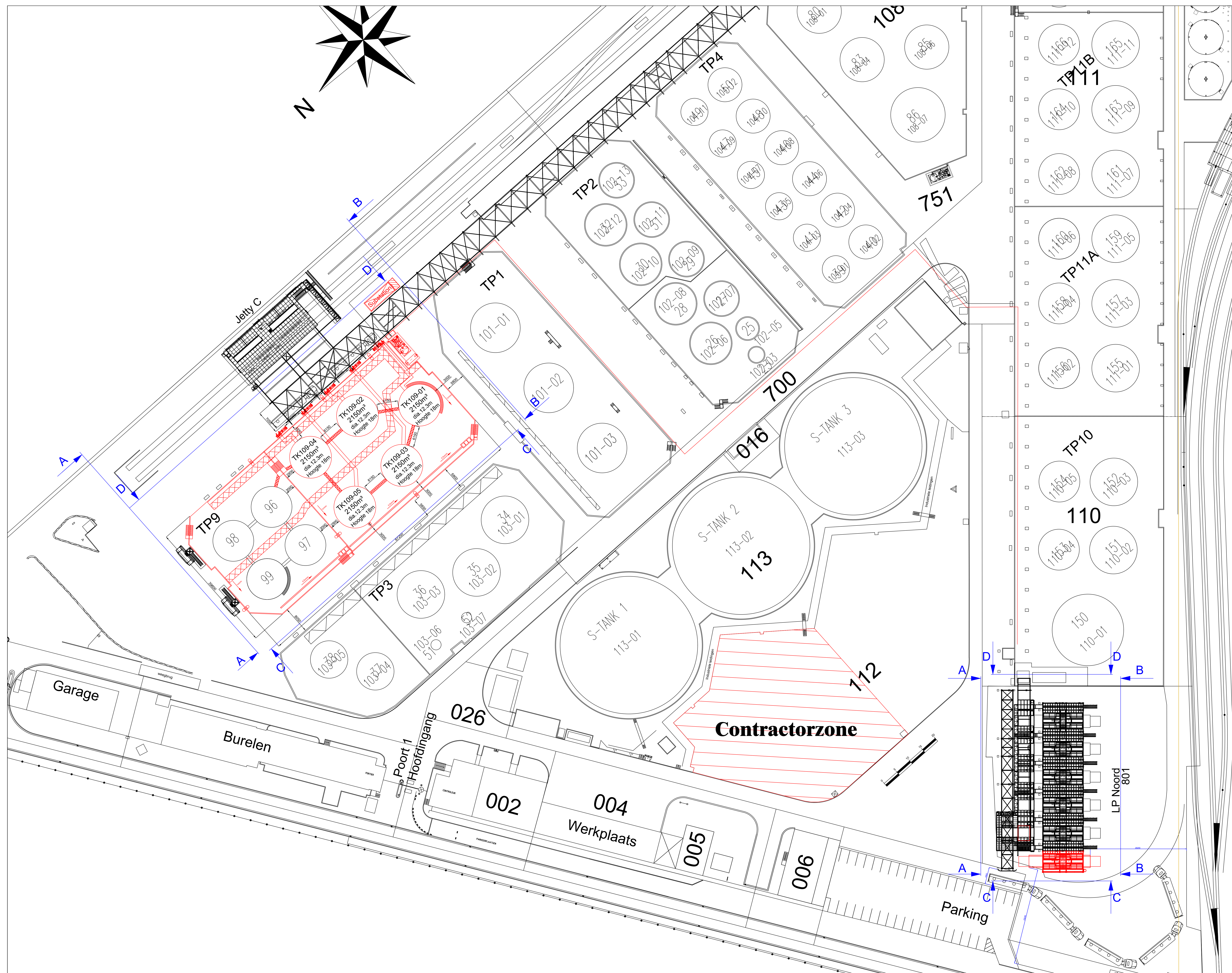
Projectgebied op luchtfoto (1979-1990)

Legende

- Projectgebied
- Zone geplande werken

18-12-2019

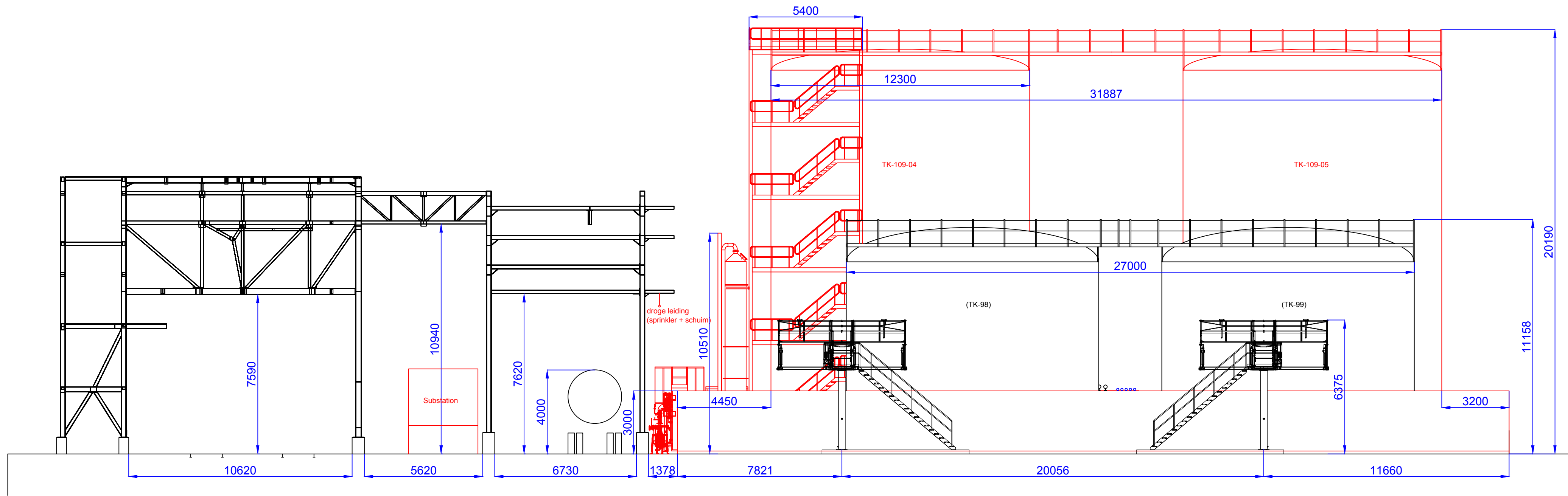

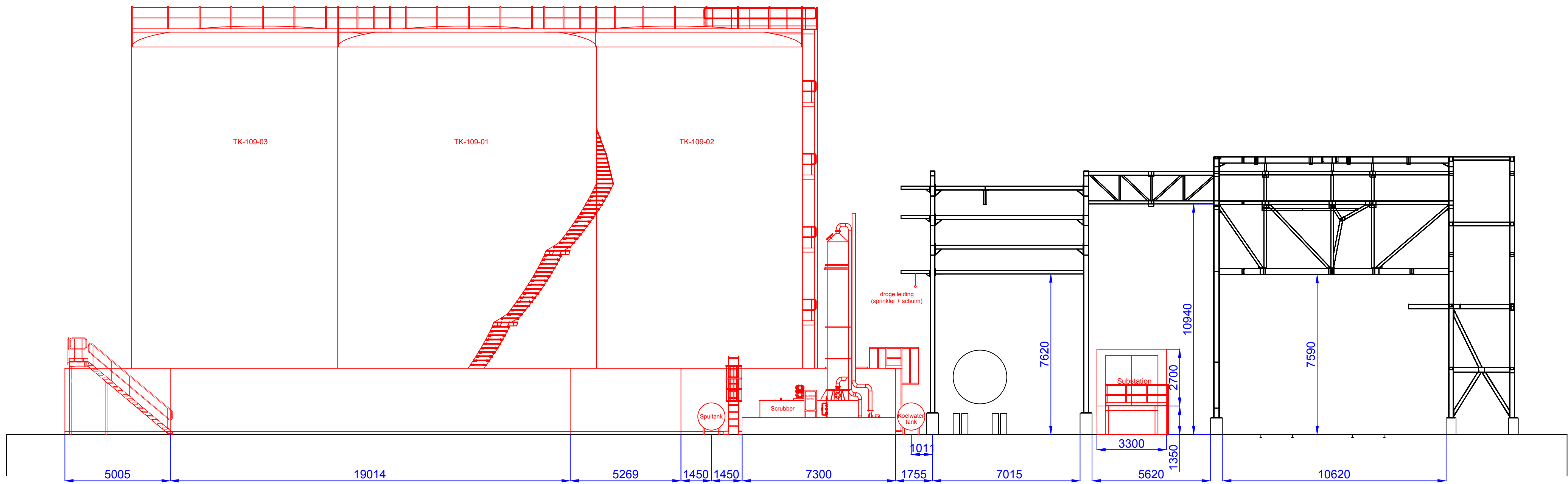
PROJECT TP-109

Geschied voor detailontwerp

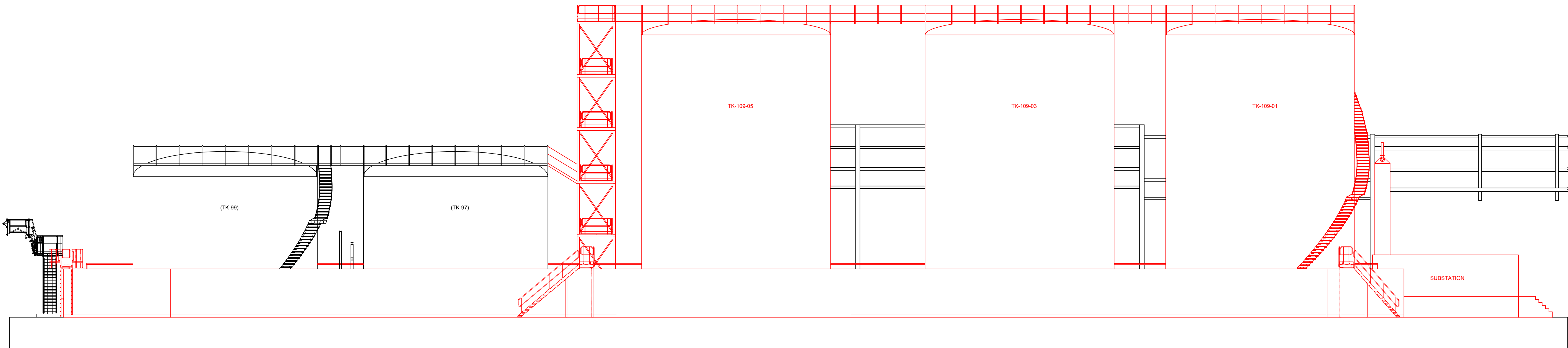
F1	12-12-19	EDS	Sub LP-Noord verplaatst + koollader TP-9		
REV	DATE	DRAWN	CHECKED	DESCRIPTION	
 Vopak Chemical Terminals Belgium					
LOCATION: VOPAK TERMINAL ACS HAVEN 505 - SCHIEDELAAN 410 B-2040 ANTWERPEN					
TITLE: Nieuw TP-109 Implanting					
REFERENCE DRAWING 1: REFERENCE DRAWING 2: REFERENCE DRAWING 3: REFERENCE DRAWING 4: SCALE: 0:002 DATE: 06-11-2019 CHECKED:					
FORMAT: DRAWING NR.: A1			VTA-109-GEN-10-0001-F1		
Notes: Drawing is the property of Vopak Chemical Terminals Belgium and is loaned with the restriction that the borrower undertakes that it shall not be reproduced, copied, loaned or otherwise disposed of (directly or indirectly) nor used for any purpose other than that for which it was specifically created.					

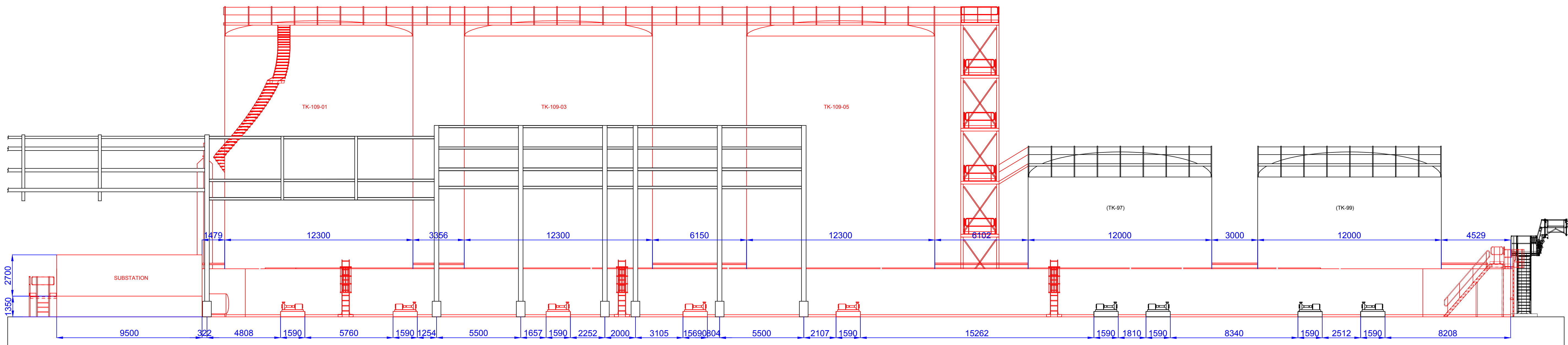
Doorsnede A-A

Doorsnede B-B

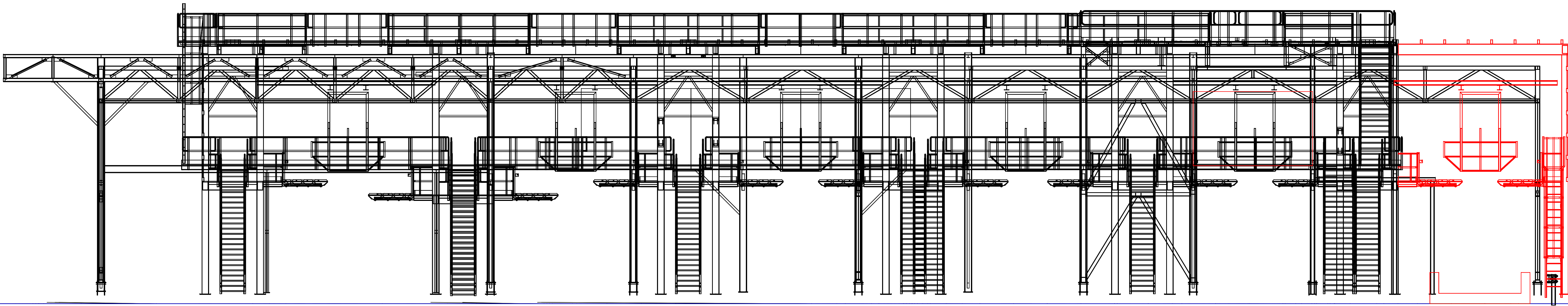
Doorsnede C-C

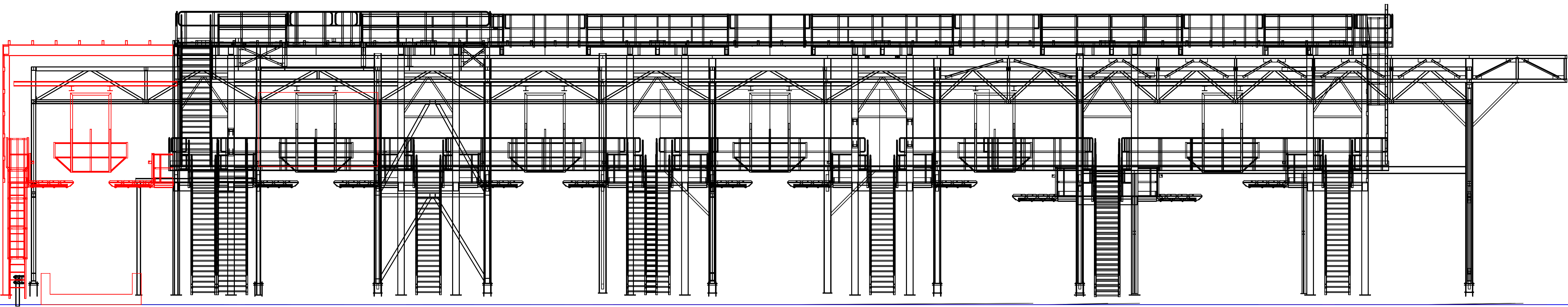
Doorsnede D-D

PROJECT TP-109
Geschikt voor detailontwerp

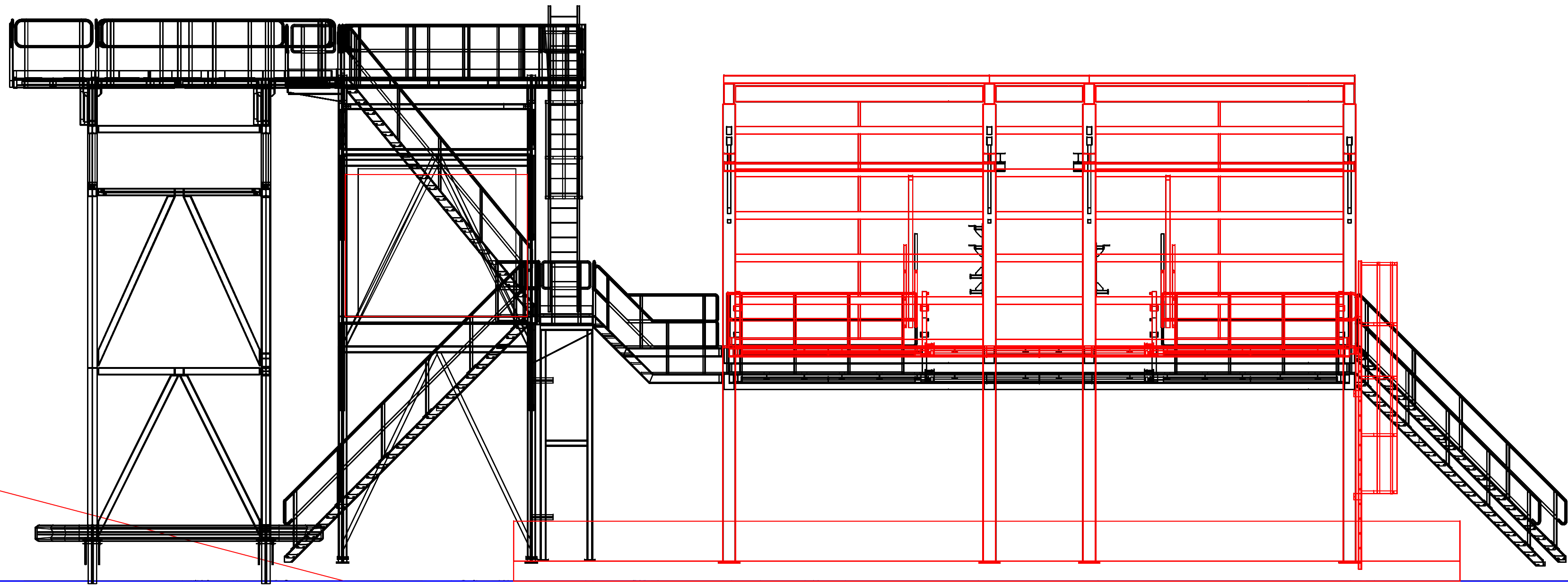
F1	12-12-2019	EDS		Opmerkingen verwerkt
REV.	DATE	DRAWN	CHECKED	DESCRIPTION
				
Vopak Chemical Terminals Belgium				
LOCATION: VOPAK TERMINAL ACS HAVEN 503 - SCHELDELAAN 410 - B-2040 ANTWERPEN				
TITLE: Nieuw TP-109 Aanzichten TP-109				
REFERENCE DRAWING 1:				
REFERENCE DRAWING 2:				
REFERENCE DRAWING 3:				
REFERENCE DRAWING 4:				
SCALE: 1/16	DATE:	FORMAT:	DRAWING NR.:	
DRAWN: EDS	06-11-2019	A1	VTA-109-GEN-10-0001-F1	
This drawing is the property of Vopak Chemical Terminals Belgium and it is loaned with the restriction that the borrower undertakes that it shall not be reproduced, copied, loaned or otherwise disposed of (directly or indirectly) nor used for any purpose other than that for which it was specifically provided.				

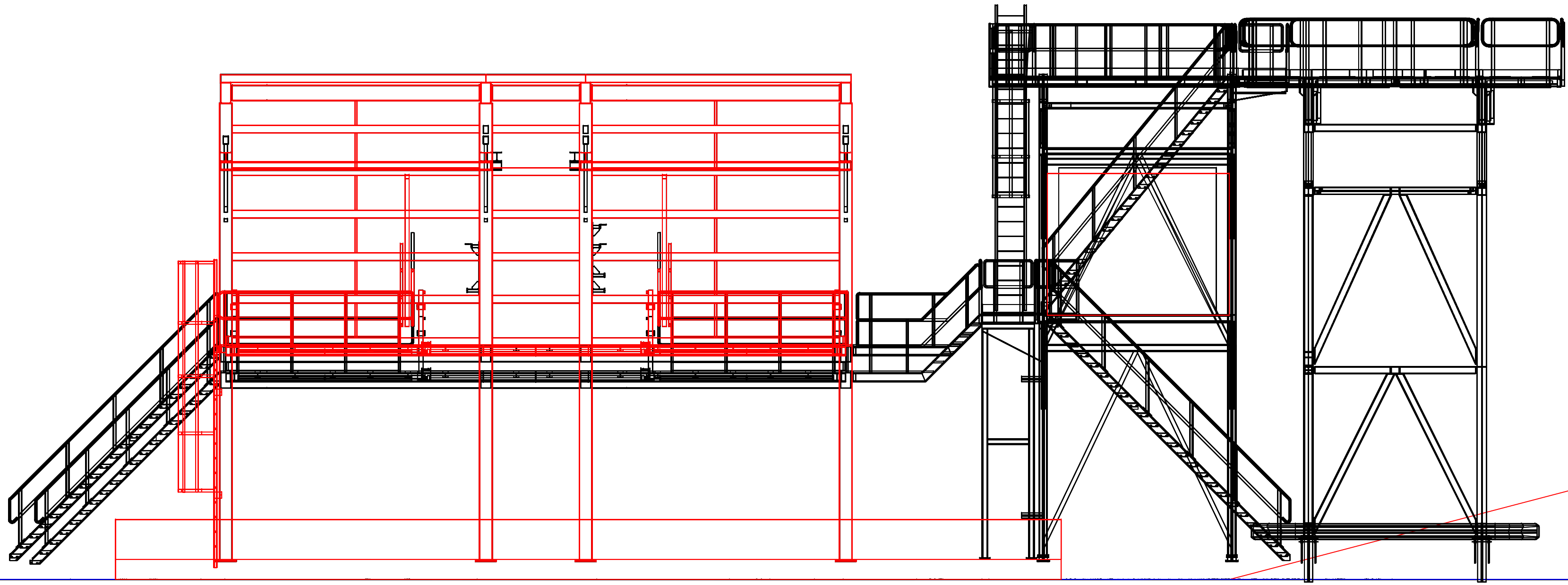
Doorsnede A-A

Doorsnede B-B

Doorsnede C-C

Doorsnede D-D

PROJECT TP-109
Geschikt voor detailontwerp

F1	12-12-2019	EDS		Opmerkingen verwerkt
REV.	DATE	DRAWN	CHECKED	DESCRIPTION
 Vopak Chemical Terminals Belgium				
LOCATION: VOPAK TERMINAL ACS HAVEN 503 - SCHELDELAAN 410 B-2040 ANTWERPEN				
TITLE: Nieuw TP-109 Aanzichten TP-109				
REFERENCE DRAWING 1: REFERENCE DRAWING 2: REFERENCE DRAWING 3: REFERENCE DRAWING 4:				
SCALE: 1/8	DATE:	FORMAT:	DRAWING NR. :	
DRAWN: EDS	06-11-2019		A1 VTA-109-GEN-10-0001-F1	
CHECKED:				
This drawing is the property of Vopak Chemical Terminals Belgium and it is loaned with the restriction that the borrower undertakes that it shall not be reproduced, copied, loaned or otherwise disposed of (directly or indirectly) nor used for any purpose other than that for which it was specifically provided.				